

Nr 98.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1941 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vidgat uttagande av arbetslösa till militärtjänst.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 147, inom första kammaren av herr *I. Persson* i Skabersjö *m. fl.* och den andra, nr 179, inom andra kammaren av herr *G. Hallagård m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om vidgat uttagande av arbetslösa till militärtjänst för vakthållning, handräckning, materialvård o. s. v. samt att därvid måtte beaktas i motionerna anförda synpunkter.

Beträffande de skäl, som motionärerna anført till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen I: 147.

Över motionerna har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *statens arbetsmarknadskommision* den 6 mars 1941 avgivit utlåtande, vilket bifogas såsom *Bilaga A*.

Utskottet delar den till grund för motionerna liggande uppfattningen, att arbetslösa böra i möjligaste mån uttagas till sådan militärtjänst, som i motionerna avses, för att därigenom frigöra inkallade värnpliktiga, vilkas arbetskraft kan bättre tillgodogöras inom produktionen. Såsom av arbetsmarknadskommisionens yttrande framgår, pågår redan ett omfattande samarbete mellan de militära myndigheterna och länsarbetsnämnderna i syfte att på frivillighetens väg åstadkomma ett sådant utbyte. Särskilda anstalter hava även träffats för att medelst permittering från värnpliktstjänstgöring tillgodose behovet av arbetskraft inom jord- och skogsbruket under bråda arbetsperioder. Resultatet av nu nämnda åtgärder har enligt arbetsmarknadskommisionens uppfattning hittills visat sig vara tillfredsställande och ägnat att uppmuntra till en fortsättning enligt dessa linjer.

Under sådana förhållanden synes utskottet anledning knappast föreligga att nu påkalla ytterligare åtgärder för ett vidgat uttagande av arbetslösa till militärtjänst. Utskottet har därvid icke förbisett, att utvecklingen å arbetsmarknaden snart nog kan komma att än mer accentuera kravet på utbyte av tjänstgörande värnpliktiga mot arbetslösa. Då emellertid arbetsmarknadskommisionen förklarar sig hava sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål, har utskottet icke heller ur sistnämnda synpunkt ansett sig böra förorda framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.

Utskottet.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 147 och II: 179, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anført, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 25 april 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 95.

Bilaga A.

Till riksdagens statsutskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 10 februari 1941 anbefallt statens arbetsmarknadskommission att till riksdagens statsutskott avgiva yttrande över en i båda kamrarna väckt motion (I: 147 och II: 179) om vidgat uttagande av arbetslösa till militärtjänst, får kommissionen anförda följande.

Vid flera tillfällen och i olika sammanhang har kommissionen haft anledning ägna det i motionen framlagda spörsmålet sin uppmärksamhet. Det måste under nu rådande förhållanden framstå som en angelägenhet av största vikt för både samhället och den enskilde, att för näringslivet och folkförsörjningen viktig arbetskraft i görligaste mån frigöres från militärtjänst och ersättes av härför mindre betydelsefull sådan.

Berörda princip kan emellertid icke komma till tillämpning i obegränsad omfattning. Sälunda kan — såsom motionärerna också framhållit — ett utbyte av militära skäl icke äga rum, då den värnpliktige fullgör tjänstgöring i utbildningssyfte. Icke sällan inträffar det, att lämplig ersättare icke kan anskaffas. Understundom ha de värnpliktiga inom det militära uttagningsområdet så likartade yrken, att på grund därav endast något enstaka eller inget alls utbyte kan ske. Vad nu sagts inträffar särskilt inom områden med övervägande jord- eller skogsbruksbefolkning.

För ett riktigt bedömande av det i motionen framlagda spörsmålet om vidgat uttagande av arbetslösa till viss militärtjänst torde det vara erforderligt att först redogöra för de riktlinjer, som varit bestämmande för kommissionen i dess verksamhet på förevarande område ävensom för hittills av kommissionen i samråd med andra myndigheter vidtagna åtgärder i nu berörda avseende.

Sedan våren 1940 pågår mellan de militära myndigheterna och länsarbetsnämnderna ett intimt samarbete för rekrytering på frivillighetens väg av huvudsakligen arbetslösa till luftbevakningstjänst. Vid tiden för tillkomsten av anordningen ifråga avsåg man att frigöra sådan vid luftbevakningen

bunden personal, som ansågs behövlig inom jord- och skogsbruk, vissa industrier m. m. Sedermera har emellertid verksamheten utvecklats i den riktningen, att inkallelser till luftbevakning av för näringslivet o. s. v. erforderlig arbetskraft ägt rum endast i den utsträckning, som betingats av militära hänsyn.

Till belysning av omfattningen av rekryteringen till frivillig luftbevakning kan nämnas, att genom arbetsförmedlingarna under tiden 15 maj 1940—15 februari 1941 tillsatts 19,200 platser. För närvarande utgöres manskapet inom luftbevakningen till mindre än 6 procent av inkallade värnpliktiga. Återstoden utgöres praktiskt taget uteslutande av arbetslösa personer, som anmält sig frivilligt.

I anslutning till ett av Kungl. Maj:t anbefallt utlåtande över en framställning angående åtgärder för disponerande av för industrien ej behövlig arbetskraft uttalade kommissionen i underdänig skrivelse den 1 augusti 1940 som sin mening, att ett utbyte av inkallade värnpliktiga mot arbetslösa sådana ävensom ett inkallande till tjänstgöring i första hand av arbetslösa värnpliktiga för att ersätta för jordbruket och andra livsviktiga näringsgrenars behov nödvändig värnpliktig arbetskraft syntes böra eftersträvas, i den mån så läte sig göra med hänsyn till den militära beredskapen. Ett dylikt förfarande måste anses vara av särskilt intresse för staten under rådande förhållanden å arbetsmarknaden, då näringslivet härigenom kunde erhålla ett tillskott av yrkeskunnig arbetskraft samtidigt som kostnaderna för understöd i ena eller andra formen åt arbetslösa torde kunna nedbringas. Ur näringslivets synpunkt skulle utbytet enklast och mest friktionsfritt kunna ske, om arbetslösa i tillräckligt antal frivilligt anmälde sig. Med stöd av tidigare gjorda erfarenheter förordade därför kommissionen ett anordnande försöksvis av ett frivilligt utbyte även i förevarande avseende genom samarbete mellan militära myndigheter och länsarbetsnämnderna.

Det sålunda föreslagna utbytet av värnpliktiga på frivillighetens väg ledde i början av september 1940 till införandet av den s. k. frivilliga värnpliktstjänstgöringen. Enligt en av chefen för armén och kommissionen fastställd instruktion avser den frivilliga värnpliktstjänstgöringen icke sådan militär tjänstgöring, som hänför sig till krigsorganiserade förband eller syftar till utbildning för tjänsten i fält, utan den gäller närmast vakt- och handräckningstjänst, förrådstjänst, materialvård, reparationstjänst och expeditionstjänst. Samarbetet mellan de militära myndigheterna och länsarbetsnämnderna avser att åstadkomma ett ianspråktagande för sådan tjänst främst av vissa värnpliktiga, vilka därom framställa önskemål eller som eljest äro mest umbärliga på arbetsmarknaden. De värnpliktiga, som anmäla sig till frivillig värnpliktstjänstgöring och som icke visat olämplighet, äga kvarstå vid hemförlovning eller hempermittering eller *inträda* i tjänst, om de förbinda sig att fullgöra sammanhängande tjänst om minst sex veckor. Därest det skulle framgå, att ett större antal värnpliktiga måste kvarhållas än som frivilligt anmält sig vilja kvarstå eller återinträda, skall länsarbetsnämnden meddela vederbörande chef, vilka värnpliktiga som med minsta olägenhet ur arbetsmarknadssynpunkt kunna kvarhållas.

Nu berörda verksamhet har hittills visat resultat, som i betraktande av den korta tid av sex månader, som verksamheten pågått, får anses vara synnerligen tillfredsställande. Sålunda kan nämnas, att den 1 februari 1941 omkring 13.000 personer fullgjorde frivillig värnpliktstjänstgöring. Såsom ganska anmärkningsvärt kan antecknas, att under tiden 1 september 1940—1 februari 1941 sammanlagda antalet vid de offentliga arbetsförmedlingarna till frivillig värnpliktstjänstgöring anmälda sökande med en tredjedel överstiger antalet tillsatta platser. Härav framgår, att tillgången på frivillig arbetskraft är större än efterfrågan.

För att tillgodose behovet av jordbrukspersonal, speciellt under skördetiden, har under den gångna sommaren upprättats ett system för permittering från värnpliktstjänstgöring av värnpliktiga jordbrukare, fördelade på olika kategorier med hänsyn till angelägenheten av att vederbörande permitteras. Med tillhjälp av detta system har jordbruket — i den mån det försvarspolitiska läget det medgivit — kunnat få disponera för arbetet erforderlig arbetskraft under bråda arbetsperioder. Liknande anordningar ha kommit till stånd för att tillgodose visst arbetskraftsbehov inom skogsbruket.

Aven civil arbetskraft kommer numera, med stöd av utfärdade särskilda bestämmelser, i viss utsträckning till utnyttjande för utförande av arbeten, som tidigare ombesörjts av militär personal, varigenom även på denna väg inanspråktagande av värnpliktiga minskats.

Som en sammanfattning av det anförda kan sägas, att vidtagna åtgärder i det syfte, som framgår av motionen, visat sig effektiva och ändamålsenliga samt att här ovan angivna principer, efter vilka utbyte och uttagning av värnpliktiga försiggått, varit ägnade att befordra billighet och rättvisa för såväl den enskilde som det allmänna. Genom det alltmer ökade samarbetet mellan länsarbetsnämnderna och de militära myndigheterna har kommissionen stärkts i sin uppfattning, att de arbetsmarknadsproblem, som avhandlas i motionen, i stort sett vunnit nödigt beaktande. Ett fortsatt samarbete enligt hittills gällande principer synes därför vara det bästa sättet att allt framgent befrämja motionärernas syftsmål. Kommissionen har emellertid sin uppmärksamhet fäst på berörda förhållanden och kommer givetvis att vidtaga de åtgärder, vartill situationen må föranleda. Med hänsyn till vad sålunda anförts, finner sig kommissionen icke kunna tillstyrka motionen.

I detta ärendes slutliga handläggning ha deltagit, förutom undertecknad Thomson, ordförande, ledamöterna Hagman, Strindlund, Carell, Falk, Brodén, Vahlberg, Västberg och Malmström.

Stockholm den 6 mars 1941.

Statens arbetsmarknadskommission.

A. Thomson.

Sven Skogh.
